

Vai huki COVID-19

Ko e heigoa e kakano uho kua lata ia au ke moua e vai huki?

Ko e kakano uho kua lata ia koe ke moua e vai huki ke puipuiaki haau a tino mai he gagao COVID-19, mo e tukutuku hifo e vave he moko ke totolo mo e pikitia falu tagata he haau a magafaoa mo e maaga.

Fai totogi nakai e vai huki nai?

Nakai. Nakai fai totogi e vai huki COVID-19. Moua noa e vai huki nai ke he tau tagata oti i Niu Silani, nakai fai totogi.

Kua lata tonu ka au ke fano ke moua e huki nai?

Ko e vai huki nai, maeke ke puipuiaki e moui haau mo e haau a magafaoa mai he gagao COVID-19, ti fakamafana atu a mautolu ke fano ke moua e vai huki kaeke kua ole atu kia koe ke fano ke moua.

Kae mailoga foki, ko e uta ni ke he fifiliaga he tagata ke moua e huki.

Ko hai kua lata ke moua e vai huki?

Ko e magaaho nai, ko e vai huki kua fakaatā ke he tau tagata oti ne nonofo i Niu Silani ne kua 16 e tau tau moui ki luga.

Nakai ko e pehē e mena ia kua nakai fai puipuiaga ke lata mae tau fanau ikiiki mai he huki nai. Ko e kakano ni ha kua nakai la putoia e tau fanau 16 e tau tau moui ki lalo he tau puipuiaga mo e tau kumikumiaga fakataitai (safety trials).

Ko e tau fanau he fufuta tau moui 16 ki lalo, nakai tokologa a lautolu ne kua iloa mo e fakamooli kua moua he gagao COVID-19, ko e kakano haia ne lali ke fakamatapatu ke he tau tagata ne 16 e tau tau moui ki luga he magaaho nai.

Kaeke ko au taha ne gahua he tau kaina nonofo puipui fakamamao (Managed Isolation Quarantine), maeke nakai e tau tagata he haaku a kaina nofo ke moua e huki?

E. Ko e vai huki nai kua fakatā mo e talia ke moua he tau tagata ne nonofo aulua he kaina haau, ne 16 e tau tau moui ki luga. Kaeke kua nofo a koe poke taha tagata he lotu kaina haau ne fae fano mo e nofo atu foki he taha kaina foki, kua lata tonu ke fai fakatutalaaga e tau fakaholoaga huki ke puipuiaki oti e tau momoui he tau tagata he lotu kaina.

To ha hā i ai nakai e taha vai huki COVID-19 ne mahomo atu e malolōōke puipuiaki e tau faga moko kehekehe (different variants) he magaaho nai kua kitia mo e logona ki ai?

Ko e Faahi Gahua Malolō Tino he magaaho nai hane fae gahua ke hakahaka mo e onoono fakamakutu ke he tau mata numela (data) mai he falu atu motu, hagamō ke he tau lekua he tau moko foou mo e malolō fefe e huki ke fakagahua ke puipui ha ko e tau moko ia. Falu kautaha gahua kua fitā he fakakite e tau manatu kua fai onoonoaga a lautolu ke fai hikiaga ke he tau vai huki ke kitia kua gahua mooli mitaki - nakai kehe mai mo e tau hikiaga ke he tau vai huki influenza.

Mitaki mooli nakai mo e puipui mooli nakai e vai huki nai?

Nakai maeke e vai huki COVID-19 ke fakaaoga i Niu Silani ato moua e fakatāaga mo e fakamooliaga mai he kautaha Medsafe. Ko e kautaha Medsafe, ko e matakau ke fakamooli e tau vai tului gagao ha Niu Silani. Ko e matakau nai ka hakahaka mo e onoono fakamakutu ke he tau fakataitai moe tau kamatamata ke he he tau huki oti ke iloa kua muiua mooli ke he tau maveheaga fakalalolagi (international standards) ke lata mae aoga mo e puipuiaga kua tonu he huki.

Ko e tau vai huki COVID-19 to taute e tau puhala hakahaka, onoono fakamakutu, tau kamatamata, taute e tau fakataitai tuga ni falu a tau vai huki foki. To mau agaia e tau matutakiaga ha mautolu ke moua e tau mata numela (data) mai he tau matakau clinical trials, ke maeke ia mautolu ke moua e maamaaga kua aoga, mitaki mooli e tau vai huki, kamata mai he magaaho fakapā ka fakagahua ai mo e tau magaaho ka tumau ke fakaaoga e vai huki nai.

Ko e heigoa e tau lekua (side effects) ka moua mai he vai huki nai?

Ko e lekua ne laulahi ke moua he tagata ka oti e moua e huki COVID-19 ko e:

- mamahi e vala he tino he huki ai,
- mamahi e ulu
- lololole mo e nakai fahia

Nakai foou e mena nai mo e laulahi he tau tagata fa magaaho ku ni ka logona e tau fakamailoga nai mo e nakai leva. Maeke agaia ni a koe ke moua e dose ke uaaki he huki nai mo e matutaki e tau gahua haau ne fae taute he tau aho takitaha.

Mahuiga ke nofo a koe ke katoa e 20 e minute ka oti e huki haau, ke maeke he tau pulotu huki ke kitia kua nakai fai lekua (allergic reaction) ke he tino haau he oti e huki. Kua fitā e tau pulotu huki ha mautolu he fai fakaakoaga (training) ke mautali ke lata mae tau lekua pehē nai.

Mitaki nakai ke moua mo e fakaaoaga e vai huki COVID-19 ke lata mo lautolu e tau mamatua fifine kua fatu mo e fakahuhu tama.

Kaeke kua fatu a koe poke fakahuhu tama, fakamolemole ti tutala ke he haau a ekekafo magafaoa, pulotu huki poke midwife haau.

Moua fefē e au e huki COVID-19?

Ko e huki COVID-19 to huki ke he fu lima haau.

Ko e ua la e fufuta huki (doses) ke moua e koe tolu e faahi tapu he vehā mamao. Ke moua e haoaga mitaki mo e puipuiaga ke he haau a moui, kua lata tonu a koe ke moua ua e fufuta (doses) huki. Ka nakai maeke a koe ke fakamooli e appointment ke moua e fufuta huki ke uaaki haau, liu ke matutaki atu ke liu fakamau hifo haau a higoa mo e magaaho ke fano a koe ke moua e fufuta huki ke uaaki.

To hoko nakai e tau vai huki mai ke he tau maaga mamao ki tua mai he tau maaga lalahi?

E. Moua e vai huki mai ke he tau matakavi mo e tau maaga oti i Aotearoa Niu Silani.

To fai fakaliliuaga he tau vagahau motu atu Pasifika nakai e tau fakailoaga mo e tau fakamaamaaga?

Kua fitā falu a tau koloa he lolomi, poki mo e tapaki mo e tau fakamaamaga fakalaulahi fakaaoga e tau vagahau he tau atu motu Pasifika ne taute he Faahi Gahua Malolō Tino ki luga he kupega hila ha lautolu. Hane gahua agaia foki ke fakalililu mo e taute foki e tau fakailoaga mahuiga ke he tau vagahau motu. To fai fakaliliuaga foki lafi ki luga kua amanaki atu ki ai he tau aho i mua.

To fai fakaholoaga huki nakai ke lata tonu ni mo lautolu e tau mamatua tupuna Pasifika mo e tau mamatua Pasifika kua momotua e tau tino? (tuga ke he tau fale tolo he tau ekalesia?)

Manako lahi a mautolu ke taute e taha fakaholoaga huki ke lata mae tau tupuna mo e tau mamatua kua momotua e tau tino, ki loto he tau maaga ha tautolu.

**To fai matutakiaga nakai e tau
Lotu Pasifika mo e tau takitaki
he tau matakau Pasifika ke
puhala e tau fakailoaaga mo e
tau fakamaamaaga ke lata mae
ha tautolu a tau tagata he tau
maaga?**

Ko e Faahi Gahua He Tau
Tagata Mae Tau Atu Motu
Pasifika mo e Faahi Malolō Tino
kua omoi fakalahi mo e manako
ke lagomatai e tau tagata
Pasifika ha tautolu ke moua e
tau fakailoaaga kua tonu mo e
hako. Ha hā i ai e taha fono
zoom he National Pacific kua
fitā he taute. Ko e taha puhala a
ia ke fakailoa e tau fakailoaaga
mahuiga ke he tau takitaki
matakau Pasifika. To ha hā i ai
foki e tau fono he tau maaga
kehekehe i Niu Silani he tau
vagahau motu Pasifika kua
amanaki ke fakatoka ai he tau
magaaho i mua ke moua e tau
fakalaulahiaga he tau
fakailoaaga mae ha tautolu a
tau tagata.

Fakamatalaga Fehoahoani

Ko ai te mafai ke talanoa au ki ei ke maua ai ni ietahi fakamatalaga?

E mafai koe ke fakafehōkotaki te Healthline ite 0800 358 5453 mo ni ietahi fakamatalaga. E mafai foki koe ke talanoa ki tau fomai kaiga pe ko he teine fomai.

Ko fea te maua ai e au na fakamatalaga hako?

E maua e koe na fakamatalaga e hako ma fakatuatuagia i te www.covid19.govt.nz ma te www.health.govt.nz/covid-vaccine pe talanoa foki koe ki tau fomai kaiga.

E taua te maua ona fakamatalaga hako. Fakamolemole tatou mataala kina fakamatalaga hēhē e fakahalalau i luga o na koga fakahalalau ma ietahi koga. Ko koe e tatau ke fakahoa oioti na fakamatalaga e maua mai na koga aloia a

te mālo.